

Силвия Питиричу (Румъния, Крайова)

ELEMENTE DE ONOMASTICĂ ȘI TERMINOLOGIA DANSURILOR POPULARE

ОНОМАСТИЧНИ ЕЛЕМЕНТИ В ТЕРМИНОЛОГИЯТА НА НАРОДНИТЕ ТАНЦИ

Румънските народни танци представляват част от голямото семейство на балкано-карпатските танци. Названията им са показателни за историята и за географското пространство, в което протича животът на създателите им – от родовото название *horă* ‘хоро’, *sârbă* ‘народен танц, участниците в който играят в кръг, хванати за раменете’, *joc* ‘игра’, *dans* ‘танц’ до жителското (*Ardeleana lui Luca, Fecioreasca lui Pătru*) или по-често по региона, където танцът се е появил: (*Hora de la Letea Veche, Învârtita de la Sibiu, Bătuta de la Adâncata, Țarina din Apusenii, Fecioreasca de pe Mureș* и др.).

Проучването е насочено към терминологията на народните танци, които от лингвистична гледна точка се вписват в категорията на деономастичните названия: имена на народни танци, които имат за основа топоними или хидроними; разглежда се връзката между собствените и нарицателните имена, етимологията и дефиницията.

В групата на **домашните образувания** имаме формации **от топоними** със суфикс **-eană**: *abrudeană* (< *Abrud*) ‘танц от района на Абруд, Западна Трансилвания’, *ardeleană* (< *Ardeal*) ‘име на стар народен танц от Ардял (Трансилвания)’, *novăceană* (< *Novaci*) ‘народен танц от района на Новач’, *vâlceană* (< *Vâlcea*) ‘хоро от района на Вълча’; със суфиксите **-ean** и **-că** са образувани названия на народни танци като *basarabeană* (< *Basarabia*) ‘народен танц от Бесарабия’, *brașoveancă* (< *Brașov*) ‘танц от района на Брашов’,

brăileancă (< *Brăila*) ‘танц от района на Браила’, *ostroveancă* (< *Ostrov*) ‘танц от района на Остров’; със суфикс **-ană** са образувани названия като *hațegană* (< *Hațeg*) ‘народен танц от района на Хацег, който се играе и в други части на Южна Трансилвания, *lugojană* (< *Lugoj*) ‘банатски народен танц’; със суфикс **-ească** са имена като *codrenească* (< *Codru*) ‘народен танц от областта Кодру, *corăbiască* (< *Corabia*) ‘народен танц от Молдова’; със суфикси **-ean**, **-ească** са образувани *ardelenească* (< *Ardeal*) ‘ардялска (трансилванска)’, *moldovenească* (< *Moldova*) ‘ритмичен народен танц от Молдова’. Други имена, сигнализиращи територия или произход, като *muntenescă*, *oltenească*, са минали през повече фази: *muntenescă* (< *Muntenia* (9) + *-ească*) ‘народен танц от Мунтения’, *oltenească* (< *Oltenia* + *-ească*) ‘народен танц от Олтения’. **Хидроними** се откриват в названия като *jiancă* (< *Jiu* + *-an* + *-că*) ‘народен танц, разпространен около Сибиу и в Северна Олтения’, *mureșeană* (< *Mureș* + *-eană*) ‘народен танц от района на р. Муреш в Централна Трансилвания, *someșeană* (< *Someș* + *-eană*) ‘народен танц от района на Нъсъуд’.

Заегите названия на танци са от френски, италиански, испански, полски и пр. и произхождат от различни топоними (имена на градове, страни, региони). Например: *carmaniolă* (< фр. *carmagnole*, срв. *Carmagnola*, италиански град, танц от времето на Френската революция. Мнозинството от детопонимите са имена, образувани със суфикси в езиците, от които произхождат: *bergamască* < фр. *bergamasque*, ит. *bergamasca*, срв. *Bergamo*, град в Северна Италия, Ломбардия, със значение ‘италиански народен танц’; *cracoviac* < пол. *krakowiak*, срв. *Krakow* (*Cracovia*), град в Южна Полша ‘полски народен танц’; *ecoseză* < фр. *écossaise*, срв. *Ecosse* (*Scotia*, англ. *Scotland*) ‘шотландски народен танц’; *forlană* < фр. *forlane*, ит. *furlana*, срв. *Friul* ‘танц от Фриул’; *gavotă* < фр. *gavotte*, срв. *Gaves*, някогашна област Chablais, департамент Haute-Savoie, в Южна Франция ‘стар френски танц’; *kalamantianos* < гр. *καλαματιανός*, срв. *Каламата*, град в Гърция, Южен Пелопонес ‘гръцки народен танц’; *malagueña* < исп., фр. *malagueña*, срв. *Malaga*, град в Южна Испания, Андалусия ‘испански танц с бавен ритъм’; *mazurcă* < rus. *мазурка*, pol. *Mazurka*, срв. *Mazuria*, област в Североизточна Полша ‘полски

народен танц’; *siciliană* < ит. *siciliano*, фр. *sicilienne*, срв.. *Sicilia* ‘старинен италиански танц’; *tarantelă* < ит. *tarantella*, срв. *Taranto*, град в Южна Италия ‘неаполитански народен танц’.

Ономастичните елементи се консервират в терминологията на народните танци както в собствените, така и в нарицателните имена. В домашните деривати мотивираци са топоними и хидроними от различни области на страната. Те се съчетават със суфикси, които са се специализирали в посочване на произхода. Някои от имената са преминали през повече деривационни етапи. Наричателните имена на народни танци са ононимни с имената на жителите или с формите за женски род единствено число на прилагателните по аналогия с родовите термини *horă*, *sârbă*, *învârtiță* и др. Собствените имена се специализират чрез субстантивна или адективна детерминираност, която ги диференцира от други имена на танци от същата категория.

Заемките са адаптирани фонетично и ортографично към особеностите на румънския език. Френският език има важна роля, бидейки език, от който са проникнали най-много заемки от XIX-ия век насам. Дори ако топонимът произхожда от друг език, какъвто е случаят с *ecoseză*, *forlană*, румънският език адаптира формата, навлязла през френския език, езикът, от който заемката идва директно.

Ключови думи: терминология, румънски народни танци, топоним, хидроним, заемка

Dansurile populare exprimă esența folclorică a unui popor. Din cele mai vechi timpuri dansul a început simplu, la marile sărbători și ritualuri religioase, ajungând până astăzi să dobândească o complexitate fără egal și o varietate de forme. El recrează situații și evenimente din viața poporului, fiind una dintre cele mai fascinante forme de artă¹. Dansurile populare sunt însoțite de muzică instrumentală, de strigături, bătăi din palme, chiuituri. Toate converg spre sincretism², trăsătură caracteristică acestei forme de manifestare artistică.

Dansurile populare românești fac parte din marea familie a dansurilor balcano-carpatică, distinse, între altele, prin bogăție ritmică, ținută și expresie. Denumirile lor sunt edificatoare pentru istoria și spațiul geografic în care își duc viața creatorii lor: de la numele generic *horă, sârbă, joc, dans*, până la cele care particularizează pe creatorii lor: *Ardeleana lui Luca, Fecioreasca lui Pătru*, dar mai ales locul unde s-a jucat prima oară: *Hora de la Letea Veche, Învârtita de la Sibiu, Bătuta de la Adâncata, Țarina din Apuseni, Fecioreasca de pe Mureș* etc.

Cercetarea noastră se oprește asupra terminologiei dansurilor populare care, din punct de vedere lingvistic, se înscriu în categoria deonomasticelor: nume de dansuri populare care au la bază toponime ori hidronime. Demersul pune în valoare relația dintre numele proprii și numele comune, etimologia și definiția.

1. Creații interne

Toponimele se regăsesc în terminologia dansurilor populare prin mai multe elemente: nume de regiuni și de așezări urbane și rurale. Prin derivare cu sufixe specifice, care indică originea, locul³, și prin antonomază se face trecerea la numele comune.

a. În limba română, cu sufixul *-eană* s-au creat mai multe denumiri de dansuri populare: *abrudeană* (< *Abrud*) „dans moțesc din zona Abrudului”, *ardeleană*⁴ (< *Ardeal*) „numele unui vechi dans popular din Ardeal”, *novăceană* (< *Novaci*) „dans popular din zona Novaci”, *vâlceană* (< *Vâlcea*) „horă din zona Vâlcea”.

Fixarea formei de feminin singular pentru cele mai multe nume de dansuri populare nu este întâmplătoare. Hora, sârba, învârtita sunt, indiferent de locul în care se joacă, dansuri de grup. Denumirile indică ideea de grup, de dans colectiv.

b. Cu sufixele *-ean* și *-că* au luat naștere denumiri de dansuri populare precum: *basarabeancă* (< *Basarabia*⁵) „dans popular din Basarabia”, *brașoveancă* (< *Brașov*⁶) „dans din zona Brașovului”, *brăileancă* (< *Brăila*) „dans din zona Brăilei”, *ostroveancă* (< *Ostrov*) „dans din zona Ostrov”.

c. Cu sufixul *-ană* s-au format denumiri ca: *hațegană*⁷ (< *Hațeg*) „învârtită din zona Hațegului și apoi din alte zone ale Ardealului de sud”, *lugojană* (< *Lugoj*) „dans popular bănățean”.

d. Cu sufixul *-ească* au luat naștere nume precum: *codrenească* (< *Codru*⁸) „dans popular din ținutul Codrului”, *corăbiască* (< *Corabia*) „dans popular din Moldova”.

e. Cu sufixele *-ean*, *-ească* s-au format: *ardelenească* (< *Ardeal*) „ardeleană”, *moldovenească* (< *Moldova*) „dans popular în ritm vioi din Moldova”. Alte nume semnificând zona și originea, precum *muntenească*, *oltenească* au trecut prin mai multe faze: *muntenească* (< *Muntenia*⁹ + *-ească*) „dans popular din Muntenia”, *oltenească* (< *Oltenia* + *-ească*) „dans popular din Oltenia”.

Hidronimele se regăsesc în denumiri de dansuri populare ca: *jiancă* (< *Jiu* + *-an* + *-că*) „dans popular răspândit în jurul Sibiului și în nordul Olteniei”, *mureșeană* (< *Mureș* + *-eană*) „dans popular din zona Mureșului și din Ardealul de centru”, *someșeană*¹⁰ (< *Someș* + *-eană*) „dans popular din zona Năsăudului”.

2. Împrumuturi

În terminologia dansurilor populare există câteva nume împrumutate în limba română din franceză, italiană, spaniolă, poloneză etc., având la origine unele toponime (nume de orașe, țări, regiuni). De exemplu, *carmaniolă* (< fr. *carmagnole*, cf. *Carmagnola*, oraș italian¹¹) „dans din timpul Revoluției Franceze”. Cele mai multe detoponime sunt nume comune derivate cu sufixe în limbile din care provin: *bergamască* < fr. *bergamasque*, it. *bergamasca*, cf. *Bergamo*, oraș în nordul Italiei, în Lombardia, cu semnificația „dans popular italian”; *cracoviac* < pol. *krakowiak*, cf. *Krakov* (*Cracovia*)¹², oraș în sudul Poloniei, „dans popular polonez”; *ecoseză* < fr. *écossaise*, cf. *Ecosse* (*Scoția*, în engl. *Scotland*, țara landurilor), „dans popular scoțian”; *forlană* < fr. *forlane*, it. *furlana* „friulana”, cf. *Friul*, „dans din Friul”; *gavotă* < fr. *gavotte*, cf. *Gaves*, vechi ținut din Chablais, departamentul Haute-Savoie, în sudul Franței, „vechi dans francez”; *kalamantianos* < gr. *καλαματιανος*, cf. *ΚΑΛΑΜΑΦΑ* (*Kalamata*), oraș în Grecia, la sud de Pelopones, „dans popular grecesc”; *malagueña* < sp., fr. *malagueña*¹³, cf. *Malaga*, oraș în sudul Spaniei, în Andaluzia, „dans spaniol cu ritm lent”; *mazurcă* < rus. *мазурка*, pol. *Mazurka*¹⁴, cf. *Mazuria*, regiune în nord-estul Poloniei¹⁵, „dans național polonez”; *siciliană* < it. *siciliano*, fr. *sicilienne*, cf. *Sicilia*, „vechi dans

italian”; *tarantelă* < it. *tarantella*, cf. *Taranto*, oraș în sudul Italiei, „dans popular napolitan”.

Elementele de onomastică se conservă în terminologia dansurilor populare atât în numele proprii, cât și în cele comune. În creațiile interne, bazele sunt toponime și hidronime din diferite zone ale țării. Ele se combină cu sufixe care s-au specializat în indicarea originii, a locului. Unele nume sunt suprasufixate, trecând prin mai multe stadii de derivare. Numele comune de dansuri populare sunt omonime cu numele locuitorilor sau cu adjectivele la forma de feminin, singular, prin analogie cu termenii generici *horă*, *sârbă*, *învârtită* etc. Numele proprii sunt particularizate prin determinări nominale sau adjectivale, care le diferențiază de alte dansuri din aceeași categorie. Împrumuturile s-au adaptat fonetic și ortografic în mare parte la particularitățile limbii române. Franceza are un rol important, fiind limba din care au pătruns cele mai multe cuvinte din secolul al XIX-lea până în prezent. Chiar dacă toponimul provine din altă limbă decât franceza, cum este cazul lui *ecoseză*, *forlană*, româna a adaptat forma care a intrat din franceză, limba din care s-a făcut împrumutul în mod direct.

Prin numele de dansuri populare deonomastice se lărgeste sfera de influență a onomasticii, accentuându-se specificitatea locului și a oamenilor care trăiesc acolo.

Odată cu această formă de artă populară, onomastica reintră în circuitul universal al culturii.

BIBLIOGRAFIE

Iordan, Iorgu, *Toponimie românească*, București, Editura Academiei Române, 1963.

Mușat, Radu, *Nume proprii, nume comune. Dicționar de antonomază*, Iași, Editura Polirom, 2006.

Pop, Mihai, Ruxăndoiu, Pavel, *Folclor literar românesc*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978.

Sachs, Curt, *Histoire de la danse*, Paris, Gallimard, 1938.

SIGLE

DOOM = Academia Română, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005.

PR = *Le Robert encyclopédique des noms propres*, Paris, Le Robert, 2009.

<http://fr.wikipedia.org/wiki/mazurka>

FOOTNOTES

- ¹ «La danse est le premier-né des arts. La musique et la poésie s'écoulent dans le temps; les arts plastiques et l'architecture modèlent l'espace. Mais la danse vit à la fois dans l'espace et le temps. Avant de confier ses émotions à la pierre, au verbe, au son, l'homme se sert de son propre corps pour organiser l'espace et pour rythmer le temps ». (Cf. Sachs, 1938: 7)
- ² A se vedea caracterul sincretic, în Pop, Ruxăndoiu, 1978: 80.
- ³ Cf. Iordan, 1963: 293–305.
- ⁴ *Ardeleana de pe Valea Almăjului, Ardeleana de la Rugi, Ardeleana bănăţeană* ş.a.
- ⁵ Toponimul a luat naştere de la antroponimul *Basarab*, nume cu rezonanţă în istoria românilor.
- ⁶ Toponimul *Braşov* are la bază un antroponim, semnificând „oraşul lui Braşo” (cf. PR, 339).
- ⁷ *Haţegana de pe Mureş*.
- ⁸ Zonă situată în Maramureş.
- ⁹ Numele propriu *Muntenia* s-a format de la derivatul *muntean* + sufixul *-ia*.
- ¹⁰ *Someşeană din Sângeorz-Băi*.
- ¹¹ *Carmagnola* este şi numele unui cântec al Revoluţiei Franceze, compus în anul 1792 şi interzis de Bonaparte în anul 1799 (cf. PR, 417).
- ¹² Krakow „oraşul corbilor” (krak „corb”), toponim creat după Krak, numele fondatorului legendar al oraşului (cf. PR, 579).
- ¹³ Hispanism (DOOM, 462).
- ¹⁴ Termenul *mazurek* „mazur mic” în secolul al XVIII-lea. *Mazurek Dąbrowsiego* (*Mazurca de Dąbrowski*) compusă în anul 1797 a devenit imnul naţional al Poloniei. (<http://fr.wikipedia.org/wiki/mazurka>)
- ¹⁵ Mazuria este provincie prusacă din anul 1646 până în anul 1945. Numele provine de la mazurii care trăiau în secolul al XVIII-lea în regiunea Mazovia, în apropierea Varşoviei.